

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

ІГНАТОВСЬКИЙ ДАНИЛО МИКОЛАЙОВИЧ

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри загальної
та соціальної психології,
к.психол.н., доцент

_____ Н.Д. Корольова
« ____ » _____ 2026 р.

**ВПЛИВ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ У
ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ**

**Спеціальність 053 Психологія
Кваліфікаційна (бакалаврська) робота**

Науковий керівник:
Корольова Н.Д. к.психол.н., доц.,
Доц. кафедри загальної та соціальної
психології

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2026

АНОТАЦІЯ

Ігнатовський Д.М. Вплив цифрового середовища на соціалізацію у підлітковому віці. Спеціальність 053 Психологія. Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2026.

У кваліфікаційній (бакалаврській) роботі досліджено вплив цифрового середовища на процес соціалізації підлітків. Показано роль соціальних мереж, онлайн-комунікації та цифрових медіа у формуванні міжособистісних відносин, ціннісних орієнтацій і моделей поведінки підлітків. Встановлено, що цифрове середовище має як позитивний, так і негативний вплив на соціалізацію у підлітковому віці, визначаючи особливості соціальної взаємодії та самореалізації особистості.

Ключові слова: соціалізація, цифрове середовище, підлітковий вік, соціальні мережі, формування особистості, інтернет-залежність

ABSTRACT

Ihnatovsky D.M. The impact of the digital environment on socialization in adolescence. Specialty 053 Psychology, Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2026.

This bachelor's thesis examines the impact of the digital environment on the socialization process of adolescents. It demonstrates the role of social networks, online communication, and digital media in shaping interpersonal relationships, value orientations, and behavior patterns of adolescents. It has been established that the digital environment has both a positive and negative impact on socialization in adolescence, determining the characteristics of social interaction and self-realization of the individual.

Keywords: socialization, digital environment, adolescence, social networks, personality formation, internet addiction

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ПІДЛІТКІВ	9
1.1. Поняття соціалізації та її особливості у підлітковому віці	9
1.2. Цифрове середовище як чинник соціалізації сучасних підлітків	17
1.3. Позитивні та негативні аспекти впливу цифрового середовища на соціалізацію підлітків	22
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	27
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ПІДЛІТКІВ.....	29
2.1. Дизайн дослідження та опис психодіагностичних методик.....	29
2.2. Процедура проведення емпіричного дослідження та методи обробки даних.....	32
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	36
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ	38
3.1. Емпіричне дослідження.....	38
3.2. Кількісний та якісний результат обробки даних	49
ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ	52
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Актуальність. У сучасних умовах стрімкої цифровізації життя цифрове середовище виступає не лише інструментом навчання, а й потужним фактором соціалізації дітей та підлітків. Сьогодні школярі постійно взаємодіють із цифровими платформами: соціальними мережами, месенджерами, онлайн-іграми та різними освітніми сервісами, що суттєво впливає на їхні комунікативні навички, міжособистісні стосунки та розвиток соціального інтелекту. Дослідження показують, що використання цифрових технологій може як розширювати можливості для спілкування та соціальної взаємодії, так і зумовлювати ризики зниження якості міжособистісного спілкування в реальному житті та формування залежних моделей поведінки (наприклад, зниження вербальної емпатії або заміна безпосередньої взаємодії онлайнною).

Цифрове середовище для сучасних школярів перестало бути допоміжним - воно стало невід'ємною частиною соціального життя. Через широке використання смартфонів та доступ до Інтернету, більшість учнів проводить значну частину доби в онлайні, де одночасно відбувається інтенсивна взаємодія з однолітками та дорослими, але без фізичної складової спілкування, що створює нові виклики для формування соціальних навичок і адаптації в суспільстві.

Особливої уваги потребує питання впливу цифрового середовища на формування соціального інтелекту школярів - здатності розуміти емоції інших, прогнозувати поведінку та ефективно будувати взаємини. Дослідження зазначають, що хоча цифрові платформи можуть сприяти розвитку певних видів соціальних зв'язків, вони також можуть змінювати характер соціальної взаємодії так, що це не завжди сприяє глибокому міжособистісному спілкуванню та емоційній чутливості.

Об'єкт дослідження: Процес соціалізації підлітків у сучасному цифровому середовищі.

Предмет дослідження: Вплив цифрового середовища на формування соціальних навичок та міжособистісної взаємодії підлітків.

Мета дослідження: Теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості впливу цифрового середовища на процес соціалізації підлітків.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутність поняття соціалізації школярів у контексті сучасного цифрового середовища.
2. Охарактеризувати основні особливості соціалізації підлітків в умовах цифровізації освітнього простору.
3. Визначити вплив цифрового середовища на формування соціальних навичок та міжособистісної взаємодії підлітків.
4. Обґрунтувати вибір методів емпіричного дослідження соціалізації підлітків.
5. Проаналізувати наукові підходи до проблеми впливу цифрового середовища на процес соціалізації дітей шкільного віку.
6. Розробити практичні рекомендації щодо оптимізації процесу соціалізації підлітків у цифровому середовищі;

Гіпотеза: У підлітків із високим рівнем інтернет-залежності спостерігаються особливості соціалізації, що проявляються у зниженні рівня міжособистісної взаємодії, труднощах у формуванні соціальних навичок, а також у погіршенні концентрації уваги та процесів запам'ятовування, порівняно з підлітками з низьким або помірним рівнем використання цифрового середовища.

Методи дослідження: Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань дослідження було використано комплекс теоретичних і емпіричних методів.

Теоретичні методи дослідження включали аналіз, синтез, узагальнення та систематизацію наукових джерел з проблеми впливу цифрового середовища на процес соціалізації підлітків, що дало змогу уточнити понятійно-категоріальний

апарат дослідження та визначити основні наукові підходи до вивчення зазначеної проблеми.

Емпіричні методи дослідження застосовувалися з метою вивчення особливостей впливу цифрового середовища на процес соціалізації підлітків і включали:

- коректурну пробу Бурдона, спрямовану на дослідження рівня концентрації та стійкості уваги;
- опитувальник інтернет-залежності К. Янг, що дозволяє визначити рівень сформованості інтернет-залежності;
- методику «Дослідження опосередкованого запам'ятовування» А. Леонтьєва, яка використовується для оцінювання особливостей розвитку пам'яті.

Наукова новизна результатів:

Уперше визначено особливості взаємозв'язку між рівнем інтернет-залежності та показниками концентрації уваги й опосередкованого запам'ятовування у школярів підліткового віку у контексті їх соціалізації.

Удосконалено підхід до вивчення впливу цифрового середовища на процес соціалізації школярів шляхом комплексного використання психодіагностичних методик, що дозволяють оцінити інтернет-залежність та окремих пізнавальних процесів (увага та пам'ять).

Набули подальшого розвитку наукові уявлення про роль цифрового середовища як чинника соціалізації школярів, зокрема щодо його опосередкованого впливу через пізнавальні процеси.

Систематизовано основні наукові підходи до дослідження проблеми впливу цифрового середовища на соціалізацію дітей шкільного віку в сучасних психолого-педагогічних дослідженнях.

Практична значущість результатів дослідження: Результати дослідження можуть бути використані практичними психологами закладів загальної середньої освіти, соціальними педагогами, класними керівниками, а

також батьками школярів з метою оптимізації процесу соціалізації дітей віком від 10 до 16 років у сучасному цифровому середовищі та профілактики інтернет-залежності.

Основними практичними розробками у межах дослідження стали:

- методичні рекомендації «Психологічний супровід соціалізації школярів у цифровому середовищі», які можуть бути впроваджені в діяльність психологічної служби закладів загальної середньої освіти;
- практичні поради для класних керівників щодо організації безпечної цифрової взаємодії школярів, які можуть використовуватися у виховній роботі та під час класних годин;
- рекомендації для батьків щодо профілактики інтернет-залежності та розвитку уваги й пам'яті дітей, що можуть застосовуватися в індивідуальному консультуванні.

Результати дослідження також можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти під час викладання дисциплін психолого-педагогічного спрямування, а також при розробці профілактичних програм і тренінгів, спрямованих на формування цифрової культури та відповідальної поведінки школярів у цифровому середовищі.

Апробація результатів дослідження: Основні положення та результати дослідження кбули апробовані шляхом публікації наукових тез на V Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми реалізації адаптаційного потенціалу особисті у сучасних умовах життєдіяльності» (13-14 листопада 2025 року, м. Вінниця) та II Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Актуальні проблеми сучасної психології у вимірах війни та миру: проблеми, досвід, нові концепції та перспективи» (23-24 квітня 2026 року, м. Вінниця).

Емпірична база дослідження: Дослідження здійснювалось на базі приватного закладу освіти “Вінницький ліцей “Амадея””. Респондентами були

учні 5-9 класів, віком від 10 до 16 років. Загальна вибірка склала 83 учні, з яких 51 - респонденти чоловічої статті, а 32 - жіночої.

Структура бакалаврської роботи: Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, 7 таблиць, загальна кількість сторінок 67, основний обсяг 57 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ПІДЛІТКІВ

1.1. Поняття соціалізації та її особливості у підлітковому віці

Соціалізація - це поняття яке досі не має прямого визначення, та є одним із найскладніших питань у процесі науково-теоритичного його дослідження. Широке визначення цього поняття пояснює спроби розуміння соціалізації різними вченими та авторами. Перші роботи, які спрямовані на спроби детально визначити та описати цей процес починаються у кінці XIX століття. А перші згадки з'являються у працях американського та французького соціологів Ф.Г. Гіддінса та Г. Тарда відповідно.

У XX сторіччі у західних психологів та соціологів з'явилося трактування соціалізації як складової процесу становлення особистості. У межах цього підходу соціалізація розглядається як формування найбільш загальних, стійких рис особистості, що проявляються в соціально організованій діяльності, регульованій рольовою та функціонально визначеною структурою суспільства. Вагомий внесок у формування сучасного трактування соціалізації як процесу перетворення індивіда на особистість через засвоєння соціальних норм та інтеграцію в соціальні інститути здійснив Т. Парсонс. Витоки сучасних уявлень про соціалізацію простежуються також у працях американського психолога А. Бандури та французького соціолога і юриста Г. Тарда.

У зарубіжньому науковому суспільстві сформувалися різні теоритичні підходи до вивчення соціалізації, серед яких найбільш відомими на сьогоднішній день є: теорія соціального научіння (А. Бандура, Б. Скіннер, Дж. Доллард); теорія моральної соціалізації (Л. Колберн, А. Маслоу); еволюційна теорія соціалізації (Е. Еріксон); рольові концепції соціалізації особистості (Д. Мід, Т. Парсонс)[1; 8; 16; 28; 29; 33; 34; 45].

Попри відмінності у теоритичних позиціях, спільним для усіх цих підходів є розуміння соціалізації як процесу засвоєння індивідом цінностей, переконань та рольових моделей поведінки тієї соціальної групи, до якої індивід

прагне належати. При цьому увага робиться на формуванні навичок виконання соціальної ролі та здатності діяти відповідно до соціальних очікувань у різних життєвих ситуаціях.

Ключовими положеннями більшості зарубіжних концепцій соціалізації є визнання ідентифікацій та соціального науління основними компонентами та механізмами цього процесу, розгляд об'єкта ідентифікації як активної поведінкової моделі, а також уявлення про соціалізацію як один з чинників формування самосвідомості особистості.

Особливу увагу серед цих теорій заслуговує “Еволюційна концепція соціалізації” Е. Еріксона, відповідно до якої соціалізація постає як послідовне подання людиною кризових ситуацій, характерних для окремих вікових етапів розвитку.[8]

У вітчизняній соціальній та віковій психології підходи до дослідження соціалізації були різноманітними. У 70-90х роках ХХ століття проблеми соціалізації активно вивчалися такими науковцями, як Л.С. Виготський, І.С. Кон, В.В. Москаленко та інші. Більшість з них розглядали соціалізацію як процес входження особистості в соціальне середовище через засвоєння та дотримання соціальних норм, цінностей та культурних зразків, притаманних певній соціальній спільноті [4; 12; 17]. Водночас, дослідники не мали остаточної думки стосовно змісту соціального досвіду та структури процесу його засвоєння.

В.Т. Циба [30] трактує соціалізацію як процес засвоєння соціальних настанов і нормативних комплексів, що зумовлюють формування стереотипних форм поведінки в типових життєвих ситуаціях. У межах такого підходу соціальні норми поступово переходять у внутрішній план особистості, та стають одними із основних складових її “Я”, формуючи почуття відповідності соціальним вимогам.

Л.С. Виготський [4; 5] розглядав соціалізацію у тісному зв'язку з розвитком особистості, наголошуючи на визначальній ролі взаємодії індивіда із соціальними групами та колективами, що відповідає положенням культурно-

історичної теорії розвитку. У своїх працях, зокрема «Мислення і мовлення» та «Історія розвитку вищих психічних функцій», він обґрунтовує соціальну природу психічного розвитку, безпосередньо пов'язану з процесом соціалізації.

Учений підкреслював, що будь-яка психічна функція двічі з'являється у розвитку дитини: спочатку як форма колективної діяльності (на інтерпсихічному рівні), а згодом - як внутрішня характеристика особистості (на інтрапсихічному рівні). У цьому контексті соціалізація постає як процес інтеріоризації соціальних форм діяльності, норм і способів поведінки, що передаються через взаємодію з дорослими та більш компетентними членами суспільства. Особливу роль у цьому процесі Виготський відводив мовленню як провідному психологічному інструменту, який забезпечує перехід від зовнішньої соціальної взаємодії до внутрішнього мислення [4; 5].

А. Бандура [32; 42] розглядав соціалізацію в межах соціально-когнітивної теорії як процес засвоєння індивідом соціального досвіду через спостереження, наслідування та моделювання поведінки інших людей. На відміну від підходів, що акцентують увагу лише на зовнішньому впливі середовища, Бандура підкреслював активну роль особистості у цьому процесі, зокрема через механізми саморегуляції та взаємодії когнітивних, поведінкових і середовищних чинників.

У працях, зокрема «Social Learning Theory» та «Social Foundations of Thought and Action», він обґрунтовує, що соціалізація відбувається не лише через пряме підкріплення, а й опосередковано - шляхом спостереження за моделями поведінки (батьками, однолітками, медіаперсонами). Засвоєння норм і цінностей здійснюється через процеси уваги, запам'ятовування, відтворення та мотивації [32; 42].

І.С. Кон, в свою чергу, акцентував увагу на засвоєнні та відтворенні соціального досвіду, системи соціальних ролей та культури, в процесі чого формується конкретна особистість [12].

У науковій літературі також поширеною є думка, що соціалізація тісно пов'язана з адаптацією особистості до соціального середовища, у якому вона знаходиться. Одні дослідники ототожнюють соціалізацію з процесом безперервної адаптації, інші ж розглядають адаптацію як один із механізмів соціалізації.

Так, Л.Е. Орбан-Лембрик підкреслює двосторонній характер соціалізації, що передбачає не лише засвоєння соціального досвіду, а й активне його відтворення особистістю. Формами реалізації цього процесу вона вважає соціальну адаптацію та засвоєння, завдяки яким зовнішні соціальні норми і цінності перетворюються на внутрішні регулятори поведінки індивіда [18].

Більшість ж вітчизняних дослідників сходяться на думці, що соціалізацію не можна зводити лише до адаптації, оскільки в процесі людина не лише пристосовується до соціального середовища у якому знаходиться, а ще й знаходить власну індивідуальність, стаючи повноцінною особистістю. Таким чином, соціалізація постає як активний та творчий процес, у межах якого індивід переосмислює соціальні вимоги відповідного до власного досвіду та ціннісних орієнтацій [14].

В цей же час, особистість підлітка є складним і багатовимірним феноменом. На цьому віковому етапі формуються важливі соціально-психологічні новоутворення, серед яких: Особистісне самоутвердження, прагнення до дорослості, потреба у спілкуванні, інтенсифікація контактів, перегляд попередніх переконань та уявлень, формування нового світогляду та засвоєння цінностей і норм підліткового середовища [44; 46].

У процесі міжособистісних взаємодій підліток намагається з'ясувати ставлення оточення до себе. У стосунках з батьками проявляються перші ознаки емансипації: Відстоювання власної точки зору, іноді навіть спроби уникати

контролю дорослих. У старшому підлітковому віці значну роль у соціалізації починають відігравати авторитети не лише з безпосереднього оточення, а й із ЗМІ, інтернету та цифрового середовища загалом [37; 35; 44].

Фізіологічні зміни підліткового віку, зокрема гормональні коливання, впливають на сприйняття світу, працездатність, енергію та емоційний стан. Це проявляється у перепадах настрою, підвищеній емоційності та надмірних переживаннях. Внутрішній світ підлітка ускладнюється, що потребує інтимності та відмежування від сторонніх впливів. Перебування наодинці може сприяти розвитку самостійності, але водночас може призвести до певної відчуженості [15].

У цей період виникають перші статеві потяги та пов'язані з ними переживання, зростає потреба у визнанні себе зі сторони протилежної статі. У шкільному середовищі з'являються закохані пари та дружні угруповання, що забезпечують підтримку та можливість самовираження. Соціальні контакти підлітків вже спрямовані на засвоєння норм та цінностей дорослого суспільства, а також на формування навичок майбутніх міжособистісних взаємин [46; 11].

Тому одним із ключових новоутворень підліткового віку є почуття дорослості, що проявляється у прагненні до самостійності та вищого рівня домагань, ніж фактично відповідає реальний статус у сім'ї та школі. Це може призвести до вікових конфліктів, а у разі неможливості самореалізації - негативні форми самоутвердження, іноді через аморальні або асоціальні вчинки [10].

У підлітковому віці змінюється значущість соціальних відносин: на перший план виходять стосунки з однолітками, а роль батьків і вчителів дещо змінюється. Взаємодія із однолітками забезпечує підтримку, самовираження та потребу в суспільному визнанні соціальної значущості. Часто саме ці стосунки формують перше серйозне коло спілкування, що буде слугувати моделлю майбутніх взаємин у дорослому суспільстві [46].

Потреба підлітка у соціальних контактах стає передумовою створення численних підліткових угруповань, що водночас може бути формою протесту проти дорослого світу. Неусвідомлюваною метою таких взаємодій є соціальна актуалізація, бажання бути поміченим та звернути на себе увагу. Кожен підліток інтегрується в суспільство по-своєму, що проявляється у різних стилях поведінки - від індіферентної до активної чи напруженої [19; 25].

Середовище, у якому формується підліток, здебільшого обмежене рамками сім'ї, школи та позашкільних установ. Наявна система позашкільних закладів і дозвільних установ недостатньо розвинена, тому не дозволяє кожному підлітку займатися улюбленою справою. Водночас підлітки відчують гостру потребу у спілкуванні та взаємодії з ровесниками й старшими людьми поза межами навчальних закладів і родини, що часто призводить до проведення ними дозвілля «на вулиці» [19].

Такі форми проведення часу сприяють неформальному згурпуванню підлітків і молоді, через яке вони проявляють суспільну активність. Дослідження показують, що 96 % підлітків використовують свій вільний час на власний розсуд, 65 % відвідують дозвільні заклади (дискотеки, інтернет-клуби, кінотеатри), 12 % займаються спортом, і лише 2,9 % є членами дитячих або молодіжних громадських організацій [19; 25].

Попри зацікавленість у діяльності молодіжних організацій, більшість підлітків зазначають, що таких організацій мало, і вони майже нічого про них не знають. Наприклад, на Херсонщині діє лише 27 молодіжних організацій, тоді як на території області проживає понад 310 тисяч підлітків. В Україні загалом існує надзвичайно мало молодіжних організацій просоціального спрямування, як формальних, так і неформальних. Це змушує підростаюче покоління самотійно організовувати своє дозвілля, заповнюючи прогалини у виховній роботі держави [19].

Таким чином, сучасна ситуація створює нагальну потребу у підтримці підлітків для формування молодіжних об'єднань просоціального спрямування,

що мають виразні соціалізуючі функції. Ефективність такої роботи забезпечується через цілеспрямовану соціально-педагогічну діяльність, яка сприяє розвитку у підлітків особистісних якостей і соціально важливих навичок [19].

Організація цікавої суспільно корисної роботи у молодіжному об'єднанні дозволяє підліткам реалізовувати свої інтереси та потреби, а колектив стає суб'єктом виховного та соціалізаційного впливу на молодь. Як зазначає О. Бездверна-Хомерікі [2], у молодіжних об'єднаннях доцільне поєднання різних видів діяльності: навчально-пізнавальної, пошуково-дослідницької, творчої, організаційної та ігрової, що відповідають мотивам участі підлітків у колективі.

У свідомості сучасних підлітків домінує орієнтація на суспільство та товариство, а не на навчання чи відпочинок. Вони мотивовані засвоювати норми та цінності, проте часто мають недостатньо розвинені навички самореалізації. Прагнення досягти рівня розвитку, який відповідає суспільству, змінює ставлення підлітка до оточення. Однак це прагнення обмежене межами соціально закріплених ролей дитинства та дорослого життя, що створює своєрідну “зону відчуження”, прояви якої включають агресивність, страх та роздратування [3].

Виділяють два основні типи соціальної позиції підлітка: проміжні “Я в суспільстві” та вузлові “Я і суспільство”. Залежно від поєднання цих позицій домінує та чи інша стратегія соціальної поведінки. Особливо важливою є позиція “Я і суспільство”, оскільки підлітковий етап характеризується індивідуалізацією, самодетермінацією та самоуправлінням. Підліток усвідомлює себе як суб'єкт, критично оцінює інформацію та поведінку інших, що вимагає від дорослих цілеспрямованої підтримки у формуванні об'єктивного оцінювання соціуму [18].

За умови правильного педагогічного супроводу підліток здобуває позитивний соціально-психологічний і моральний досвід, вчиться співвідносити слова й дії, оцінювати соціальні явища та прогнозувати їх

розвиток. Інакше може виникнути розрив між свідомістю та поведінкою, що перешкоджає формуванню моральної свідомості як регулятора індивідуальної поведінки.

1.2. Цифрове середовище як чинник соціалізації сучасних підлітків

Чинники соціалізації - це умови та обставини, що впливають на процес входження особистості у соціальне середовище та засвоєння нею норм, цінностей і соціальних ролей. Ці умови, що діють на людину, називають факторами. Насправді не всі з них були ідентифіковані, а з тих, які відомі, не всі були вивчені. Серед вивчених факторів знання дуже нерівномірне: про деякі відомо досить багато, про інші - мало, деякі - лише по кілька фактів[20].

А. Мудрик виділяв 4 групи чинників, що впливають на соціалізацію дитини. До них відносяться:

- Мегафактори (мега означає дуже великий, універсальний) - простір, планета, світ, куди в тій чи іншій мірі впливають інші групи чинників соціалізації всіх жителів Землі.
- Макрофактори (макро - великі) - країна, етнос, суспільство, держава, які впливають на соціалізацію всіх мешканців певних країн (цей вплив опосередковується двома іншими групами факторів).
- Мезофактори (мезо - посередники) - умови соціалізації великих груп людей, які відрізняються одна від одної: місце та тип населеного пункту, в якому вони проживають (район, село, місто); приналежність до аудиторії певних мереж масових комунікацій (радіо, телебачення тощо); приналежність до певних субкультур. Мезофактори впливають на соціалізацію людини як прямо, так і побічно через четверту групу мікрофакторів.
- Мікрофактори (мікро - маленькі) - вони включають фактори, які безпосередньо впливають на конкретних людей, які взаємодіють з ними - сім'я і будинок, район, групи однолітків, освітні організації, різні державні, релігійні, приватні організації, мікро-суспільство [20].

Цифрове середовище у сучасному світі можна розглядати одним із сучасних чинників соціалізації, що впливають на соціалізацію підлітків. Наразі його розглядають у контексті мега-, меза- та мікрофакторів соціалізації.

Мегафактори - це найширші, універсальні умови соціалізації, що впливають на дуже великі групи людей або навіть на все людство (наприклад, космос, планета, світ) і через взаємодію з іншими факторами формують глобальні умови соціалізації.

У сучасному суспільстві цифрова глобалізація стає світовим феноменом, що змінює соціальні практики у всіх країнах та культурах. Глобальна цифровізація комунікацій, доступ до мережі Інтернет і цифрових платформ для мільярдів людей є частиною цього глобального середовища, яке створює спільні соціальні контексти для підлітків у різних частинах світу. Саме тому цифрове середовище можна віднести до мегафакторів соціалізації: воно визначає глобальні умови, у межах яких відбувається формування соціального досвіду підлітків [26].

Мезофактори - це умови соціалізації великих груп людей, які виділяються за певними ознаками (місто/село, етнічність, належність до певних соціальних систем або медіа-аудиторій).

Цифрове середовище включає медіапростір, онлайн-спільноти та субкультури, що формуються навколо цифрових платформ (соціальні мережі, форуми, чати тощо). Саме через цифрові мережі підлітки взаємодіють у великих групах однолітків, обмінюються інформацією, створюють субкультури (наприклад, фан-спільноти, тематичні групи) та формують спільні правила комунікації. Такі цифрові групи виступають умовою соціалізації для значних груп молодих людей, а отже є мезофактором, що впливає на їх соціальний розвиток.

Мікрофактори - це чинники, що безпосередньо впливають на конкретного індивіда через щоденну взаємодію з соціальним оточенням (сім'я, однолітки, школа, колектив).

У цифровому суспільстві підлітки живуть і навчаються одночасно в офлайн- і онлайн-мікросередовищах. Соціальні мережі, месенджери, онлайн-групи та інтернет-спільноти виступають тим мікросередовищем, у якому

підліток безпосередньо взаємодіє з друзями, колегами та однолітками в режимі щоденних комунікацій. Ці цифрові простори виконують функції агентів соціалізації, оскільки формують індивідуальний досвід комунікації, моделі соціальної поведінки та соціальних ролей підлітків.

Таким чином, цифрове середовище виступає багаторівневим чинником соціалізації сучасних підлітків, поєднуючи характеристики мега-, мезо- та мікрофакторів. Воно трансформує традиційні механізми соціального становлення особистості, розширює можливості самореалізації та комунікації, водночас створюючи нові соціальні ризики та виклики [26; 20].

Традиційно соціалізація підлітків відбувалася у фізичних, очних просторах, таких як школи, місцеві громади та сім'ї. Підлітки зазвичай взаємодіяли зі своїми однолітками через особисті заходи, такі як шкільні заходи, спортивні змагання та зустрічі по сусідству. Ці прямі соціальні взаємодії сприяли розвитку важливих соціальних навичок, таких як емпатія, вирішення конфліктів та невербальне спілкування. Сім'я відігравала вирішальну роль у формуванні цінностей, переконань та соціальної поведінки підлітків, слугуючи основним джерелом соціалізації поза впливом однолітків [15].

У цей час соціальні взаємодії, як правило, обмежувалися географічними та часовими обмеженнями, при цьому домінуючою формою взаємодії було особисте спілкування. Як наслідок, соціальний світ підлітків був більш локалізованим і часто зосередженим на згуртованих групах друзів, сімей та сусідів. Ця традиційна модель соціалізації робила сильний акцент на фізичній присутності інших, а стосунки розвивалися через спільний досвід та пряме спілкування [22].

Поява цифрових медіа наприкінці 20 століття, зокрема розквіт інтернету та мобільних телефонів, почала суттєво змінювати ландшафт соціалізації підлітків. У 1990-х роках поява сайтів соціальних мереж (наприклад, Friendster, Myspace) ознаменувала початок онлайн-платформ як просторів для взаємодії з однолітками. Однак саме поява більш інтерактивних та поширених платформ,

таких як Facebook (2004), Instagram (2010) та WhatsApp (2009), суттєво трансформувала те, як підлітки спілкуються один з одним [31].

Розширення соціальних мереж дозволяє підліткам віртуально спілкуватися зі своїми друзями та знайомитися з новими людьми, що розширює їхнє соціальне коло. Через віртуальні платформи підлітки також можуть отримати доступ до освітнього контенту та наукових ресурсів, що допомагає їм розширити свої знання.

Що стосується особистої ідентичності, віртуальні мережі пропонують підліткам можливість вільно виражати себе, дозволяючи їм формувати своє почуття ідентичності та представляти свої ідеї у бажаній для них манері. Однак надмірна залежність від віртуальної взаємодії може призвести до соціальної ізоляції, через що деякі підлітки нехтують спілкуванням у реальному житті. Це підвищує ризик виникнення психологічної дезадаптації. Тривале перебування перед екраном, брак сну та інші негативні наслідки також можуть зашкодити їхньому фізичному та психічному благополуччю. Крім того, підлітки можуть відчувати матеріальний або соціальний тиск на віртуальних платформах, що може знизити їхню самооцінку.

Підлітковий вік - це період самопізнання, підвищення соціальної незалежності та поступового переходу до самостійного життя. У медіатизованому суспільстві, хоча цифрові технології надають підліткам значні зручності та підтримку в повсякденному житті обмежений самоконтроль і здатність до розсудливості при використанні Інтернету можуть піддавати їх різним потенційним ризикам, які можуть перерости в проблемну поведінку в реальному житті. Сучасні емпіричні дослідження засвідчують, що вплив шкідливого контенту, такого як насильство, порнографія і цькування, згубно позначається на фізичному і психічному розвитку підлітків. Тому систематичне виявлення типів онлайн-ризиків, з якими стикаються підлітки, має вирішальне значення для розуміння їх впливу [38; 41].

Дослідження потенційного взаємозв'язку між цифровими навичками підлітків та онлайн-ризиками є ще одним ключовим напрямком. Використання цифрових навичок підлітками є різноманітним і динамічним; вони можуть активно використовувати різні функції медіа протягом тривалого часу. Існуючі дослідження показують, що підлітки не завжди легко отримують доступ до онлайн-сервісів і використовують їх для задоволення своїх інформаційних потреб, уникаючи при цьому пов'язаних з ними ризиків. Більш того, в сучасному цифровому суспільстві ці навички визначають, як підлітки реагують на цифрові ризики [40].

Згідно з теорією заміщення часу в медіа, використання медіа може негативно впливати на здоров'я людини, оскільки час, проведений за медіа, витісняє час, відведений на діяльність, що сприяє фізичному та розумовому розвитку, - прикладом чого є інтернет-залежність підлітків. Тому вивчення онлайн-ризиків з точки зору цифрових навичок підлітків має велике значення [36; 43].

Цифрова залежність відноситься до «безперервного і неконтрольованого використання людиною цифрових пристроїв, що характеризується високим ступенем залежності від них»[39]. У цифровому суспільстві соціальні мережі, як ключовий канал доступу до інформації, необхідної соціальним системам, стали невід'ємною частиною соціальних структур, що призвело до безпрецедентної залежності від цих платформ. Існуючі дослідження показують, що, хоча підлітки сильно залежать від цифрових технологій, вони також усвідомлюють пов'язані з ними ризики і часто наражають себе на потенційні небезпеки. Попередні дослідження в основному розглядали окремі типи ризиків ізольовано, не вивчаючи складні взаємозв'язки між різними ризиками і не проводячи поглибленого дослідження опосередкованої ролі цифрової залежності [44].

1.3. Позитивні та негативні аспекти впливу цифрового середовища на соціалізацію підлітків

Соціально-психологічна адаптація - це процес взаємодії індивіда із соціальним середовищем, в результаті якого він набуває здатності ефективно функціонувати в суспільстві, дотримуватися соціальних норм, підтримувати міжособистісні зв'язки і задовольняти свої потреби в умовах соціальних, культурних та психологічних змін. Це адаптація до умов життя, що передбачає не лише пристосування до змін у соціальному середовищі, але й підтримку психологічної стабільності [6].

У цьому контексті молодь повинна мати здатність до формування здорових міжособистісних зв'язків, адекватного сприйняття соціальних змін, підтримки емоційної стабільності та ефективного використання нових технологій. Саме цифровий стиль життя відіграє вирішальну роль у визначенні соціальної інтеграції молоді, а також її психоемоційного благополуччя [22].

Цифровий стиль життя - це сукупність звичок, практик і способів взаємодії з інформаційними технологіями, як інтернет, соціальні медіа, гаджети та інші цифрові платформи, які впливають на повсякденне життя особистості.

Цей стиль характеризується активним використанням цифрових технологій для спілкування, навчання, розваг та самовираження.

У процесі соціалізації підлітки схильні порівнювати себе з іншими, шукаючи підтвердження власної значущості та відповідності соціальним стандартам. Соціальні мережі значно розширюють можливості для такого порівняння, адже підлітки щодня стикаються з ретельно дібраним контентом, що демонструє ідеалізовані образи життя, зовнішності та досягнень інших людей. Це може як мотивувати до саморозвитку, так і спричиняти розчарування та невдоволення собою.

Так, соціальні мережі сьогодні стали потужним чинником соціалізації. Залежно від характеру взаємодії з онлайн-середовищем соціальні мережі можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на нього. Важливо проаналізувати обидва аспекти цього впливу, щоб зрозуміти, як мінімізувати

ризика та максимально використати можливості для розвитку здорового ставлення до себе.

Серед основних позитивних аспектів можна виділити можливість для самовираження, підтримки контактів та створення спільнот за інтересами. Водночас надмірне використання соціальних мереж може спричинити відчуження між реальним і віртуальним «я», призводити до проблем із самооцінкою, тривожними розладами, депресією. Взаємодії з іншими людьми в реальному світі стають обмеженими. Постійне порівняння свого життя з ідеалізованими образами інших користувачів може викликати відчуття неповноцінності та соціального тиску [22].

Важливим є свідоме і збалансоване використання соціальних мереж. Молоді люди повинні бути критичними до інформації, яку вони отримують, і розуміти, що те, що вони бачать у мережі, далеко не завжди відображає реальність. Психологи рекомендують обмежувати час, проведений у соціальних мережах, а також мати активне спілкування в реальному житті, що допомагає підтримувати психологічну рівновагу. Цифрові платформи дозволяють молоді активно долучатися до громадських ініціатив та соціальних рухів, що сприяє розвитку соціальної відповідальності та підвищенню рівня громадянської свідомості. Учасники цих рухів можуть взаємодіяти з однодумцями, створювати колективні ініціативи, що підвищує їх відчуття соціальної значимості та власної участі у великих суспільних процесах [22].

Цифрові технології сприяють підвищенню соціальної свідомості молоді, зокрема щодо важливих соціальних, політичних і культурних проблем. Це дозволяє молодим людям бути більш інтегрованими в суспільство та надавати більшу увагу розвитку громадянської свідомості.

Молоді люди з різних культур і соціальних середовищ можуть по-різному використовувати цифрові технології, що своєю чергою може впливати на їх соціальну адаптацію. Ці відмінності можуть стати чинниками, що визначають рівень доступу до цифрових інструментів, їх ефективність і

вплив на адаптацію, що варто враховувати під час аналізу впливу цифрового стилю життя на соціальну інтеграцію молоді [22].

Соціальні мережі можуть позитивно впливати на формування самооцінки підлітків, якщо використовуються свідомо та з користю. Вони відкривають доступ до самовираження, соціальної підтримки, освітніх можливостей, формування критичного мислення й позитивного ставлення до себе [22].

Але, водночас надмірне використання цифрових технологій може мати і багато негативних наслідків для підлітків. Серед основних можна виділити соціальне порівняння, соціальні мережі формують ілюзію ідеалізованого життя інших, що спонукає підлітків порівнювати себе з нереалістичними стандартами. Це може призвести до зниження самооцінки, почуття меншовартості та невдоволення собою [22].

Лайки, коментарі та перегляди стають показником соціальної значущості. Орієнтація на зовнішню оцінку формує залежність від думки оточення та сприяє розвитку зовнішнього локусу контролю [22].

Постійний контакт із відретушованими зображеннями й ідеалізованими образами може спричиняти викривлене сприйняття власного тіла, зростання тілесної незадоволеності та ризик розладів харчової поведінки [22].

Також, варто зазначити що надмірне використання цифрових технологій має ризик виникнення FOMO (Fear Of Missing Out/Страх втратити важливу інформацію). Що стимулює постійний моніторинг соціальних мереж, що негативно впливає на концентрацію уваги, пам'ять і навчальну діяльність [22].

Онлайн-цькування підвищує ризик тривожності, депресивних станів та емоційної дезадаптації, що безпосередньо впливає на самооцінку підлітків.

Соціальні мережі можуть зміщувати акценти у бік матеріального успіху, популярності та поверхневих зв'язків, що формує споживацькі установи й нереалістичні життєві очікування.

Отже, негативний вплив соціальних мереж на формування самооцінки підлітків багатогранний - від спотворення образу себе до залежності від зовнішнього схвалення та розвитку психоемоційних розладів [22].

Окремої уваги заслуговує питання впливу цифрового середовища не лише на емоційну сферу та самооцінку підлітків, але й на їх пізнавальні процеси. Активне використання цифрових технологій безпосередньо впливає на особливості уваги, пам'яті, мислення та здатності до навчання. Зокрема, постійна взаємодія з короткими, динамічними інформаційними потоками (стрічки новин, відео, повідомлення) сприяє формуванню так званого «кліпового мислення», що характеризується фрагментарністю, швидкою зміною уваги та зниженням здатності до тривалої концентрації [23].

Водночас цифрове середовище створює умови для розвитку багатозадачності, однак дослідження показують, що постійне переключення між завданнями знижує ефективність засвоєння інформації та погіршує якість запам'ятовування. Це може негативно позначатися на навчальній діяльності підлітків, знижуючи глибину розуміння матеріалу та здатність до аналітичного мислення [22; 23].

Разом із тим цифрові технології мають і значний розвивальний потенціал. Вони забезпечують швидкий доступ до великого обсягу інформації, сприяють розвитку критичного мислення, навичок пошуку та обробки даних, а також відкривають можливості для інтерактивного навчання. Використання освітніх платформ, онлайн-курсів і мультимедійних ресурсів може підвищувати пізнавальну активність підлітків і стимулювати їх до самостійного навчання [35].

Таким чином, вплив цифрового середовища на пізнавальні процеси підлітків є суперечливим: з одного боку, воно може сприяти розвитку нових когнітивних навичок, а з іншого - створювати ризики поверхневого сприйняття

інформації та зниження концентрації уваги. Це підкреслює необхідність формування в підлітків навичок усвідомленого та регульованого використання цифрових технологій як важливої умови їх успішної соціалізації та психічного розвитку.

Висновки до першого розділу

У результаті теоретичного аналізу наукових джерел встановлено, що соціалізація є складним, багатовимірним і безперервним процесом входження особистості в соціальне середовище через засвоєння норм, цінностей, ролей і моделей поведінки. Попри різноманіття теоретичних підходів, більшість дослідників сходяться на розумінні соціалізації як активного процесу взаємодії індивіда і суспільства, у межах якого особистість не лише адаптується до соціальних умов, а й творчо їх переосмислює, формуючи власну індивідуальність.

Підлітковий вік є особливо значущим етапом соціалізації, оскільки саме в цей період відбувається інтенсивне становлення самосвідомості, формування ідентичності, системи цінностей та життєвих орієнтирів. Характерними особливостями цього вікового етапу є прагнення до самостійності, емансипація від батьківського контролю, зростання ролі однолітків, підвищена емоційність та потреба у визнанні. Соціальні контакти набувають провідного значення, а взаємодія з ровесниками стає ключовим чинником формування самооцінки й соціального досвіду.

Встановлено, що в сучасних умовах цифрове середовище виступає вагомим чинником соціалізації підлітків. Воно має багаторівневий характер і може розглядатися як мегафактор (у контексті глобальної цифровізації та формування світового інформаційного простору), мезофактор (через функціонування онлайн-спільнот, субкультур і медіапростору) та мікрофактор (як безпосереднє середовище щоденної комунікації підлітка). Таким чином, цифрове середовище інтегрується в усі рівні соціального впливу, трансформуючи традиційні механізми соціалізації.

Порівняння традиційної та цифрової моделей соціалізації засвідчило, що сучасний підліток одночасно функціонує в офлайн- та онлайн-просторах. Якщо раніше соціальні взаємодії були обмежені фізичною присутністю та локальним середовищем, то сьогодні цифрові технології розширюють соціальні межі,

створюючи нові можливості для комунікації, самовираження та доступу до інформації. Водночас це породжує нові виклики, пов'язані з інформаційними ризиками, надмірним використанням цифрових ресурсів і зміною характеру міжособистісних взаємин.

Аналіз позитивних і негативних аспектів впливу цифрового середовища показав його амбівалентний характер. До позитивних аспектів належать розширення можливостей самовираження, підтримка соціальних контактів, доступ до освітніх ресурсів, участь у громадських ініціативах та формування громадянської свідомості. Цифрові платформи можуть сприяти розвитку соціальної активності, креативності та почуття соціальної значущості.

Водночас виявлено низку ризиків: формування залежності від зовнішнього схвалення, соціальне порівняння з ідеалізованими образами, зниження самооцінки, розвиток цифрової залежності, FOMO, кібербулінг, а також викривлення системи цінностей. Надмірна орієнтація на віртуальне середовище може призводити до порушення емоційної рівноваги, труднощів у реальній комунікації та психоемоційної дезадаптації.

Отже, цифрове середовище є потужним соціалізуючим чинником сучасності, що істотно впливає на процес становлення особистості підлітка. Його вплив не є однозначно позитивним або негативним, а визначається характером і мірою використання цифрових ресурсів, рівнем сформованості критичного мислення та соціальної підтримки з боку дорослих. Це зумовлює необхідність подальшого емпіричного дослідження особливостей впливу цифрового середовища на соціалізацію підлітків з метою розроблення ефективних соціально-педагогічних стратегій підтримки їхнього гармонійного розвитку.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ПІДЛІТКІВ

2.1. Дизайн дослідження та опис психодіагностичних методик

Характеристика вибірки: У дослідженні взяли участь підлітки віком від 10 до 16 років, закладу середньої освіти “Вінницький ліцей Амадея” м. Вінниця. Всього було охоплено 83 підлітки, з них 51 - чоловічої статі та 32 - жіночої.

З метою досягнення поставленої мети та виконання завдань дослідження було підібрано комплекс психодіагностичних методик. Обрані методики є інформативними, доступними для виконання підлітками, валідними та відповідають вимогам психометричної надійності.

У дослідженні було використано такі методики:

1. Опитувальник інтернет-залежності К. Янг (Internet Addiction Test, IAT)

Опитувальник Кімберлі Янг (Internet Addiction Test, IAT) спрямований на визначення ступеня сформованості залежної поведінки, пов'язаної з використанням мережі Інтернет. Методика дозволяє виявити рівень контролю над онлайн-активністю, ступінь емоційної залученості до інтернет-середовища, наявність порушень у навчальній, соціальній та сімейній сферах, пов'язаних із надмірним користуванням мережею.

Опитувальник інтернет-залежності К. Янг є валідним і надійним інструментом, який широко застосовується у дослідженнях підлітків. Разом із тим, його використання у цій віковій групі потребує обережності, оскільки шкала була розроблена для дорослих, а її факторна структура та психометричні характеристики можуть варіюватися залежно від вибірки. Для свого дослідження я обрав оригінальний IAT тест, який було перекладено на українську мову. Також деякі питання були змінені під конкретну вікову групу.[7; 27]

2. Методика дослідження опосередкованого запам'ятовування (методика О. Леонтєва)

Методика, розроблена Олексієм Леонтьєвим, спрямована на вивчення рівня розвитку довільної пам'яті та сформованості опосередкованих способів запам'ятовування. Вона дозволяє визначити здатність підлітків використовувати допоміжні засоби (умовні позначки, асоціації, символи) для підвищення ефективності мнемічної діяльності.

У процесі дослідження враховувалося, що учні можуть відрізнитися за швидкістю обробки інформації, здатністю до концентрації уваги та обсягом короточасної пам'яті. У зв'язку з цим створювалися умови, які дозволяли кожному учневі працювати у відносно комфортному темпі, без надмірного тиску часу. Це сприяло більш об'єктивному виявленню рівня сформованості пізнавальних процесів і знижувало вплив зовнішніх факторів на результати.

Крім того, враховувалися індивідуальні стратегії запам'ятовування, оскільки відповідно до діяльнісного підходу Леонтьєва засвоєння знань є активним процесом, у якому учень не просто відтворює інформацію, а перетворює її відповідно до власного досвіду. Такий підхід дозволяє більш точно оцінити особливості пізнавальної діяльності та рівень розвитку пам'яті кожного учня[9].

3. Методика дослідження концентрації, стійкості та переключення уваги (коректурна проба Б. Бурдона)

Коректурна проба, запропонована Бенжаменом Бурдоном, є психодіагностичним методом оцінки характеристик уваги. Методика дозволяє визначити рівень концентрації, працездатності, темп діяльності, стійкість та точність виконання монотонної роботи.

Враховуючи, що коректурна проба Бурдона серед обраних методик є найскладнішою та вимагає високого рівня концентрації уваги, її було проведено окремо від інших методик. Це дозволило забезпечити об'єктивність оцінки, оскільки підлітки не були втомлені попередніми завданнями. Крім того, для

проведення проби було обрано час у середині навчального дня, коли учні мали найвищий рівень концентрації та ще не відчували втоми від навчання[21].

2.2. Процедура проведення емпіричного дослідження та методи обробки даних

Емпіричне дослідження впливу цифрового середовища на соціалізацію підлітків проводилося на базі закладу загальної середньої освіти «Вінницький ліцей Амадея» м. Вінниця протягом 10.10.2025-17.10.2025 року. Організація дослідження здійснювалася відповідно до вимог психолого-педагогічної етики та принципів наукової обґрунтованості.

Дослідження було проведено у трьох етапах:

1. Організаційно-підготовчий етап;
2. Діагностичний етап;
3. Аналітико-оброблювальний етап.

1. Організаційно-підготовчий етап

На першому етапі було проведено наступні роботи:

- Визначено мету, завдання та гіпотезу дослідження;
- Сформовано вибірку респондентів;
- Погоджено проведення дослідження разом із адміністрацією та шкільним психологом закладу;
- Підготовлено діагностичні матеріали(бланки методик, інструкції, протоколи фіксації результатів);
- Забезпечено дотримання етичних принципів.

Участь підлітків у дослідженні була добровільною. Респондентам пояснювалася мета дослідження, гарантувалася анонімність та конфіденційність отриманих результатів. Дані використовувалися виключно в узагальненому вигляді для наукових цілей.

Особлива увага приділялася створенню доброзичливої психологічної атмосфери з метою зниження ситуативної тривожності та забезпечення максимально об'єктивних результатів.

2. Діагностичний етап

Діагностичний етап передбачав безпосереднє проведення психодіагностичного обстеження підлітків.

Дослідження здійснювалося у груповій формі в навчальних кабінетах у звичних для учнів умовах. Обстеження проводилося у першій половині дня для мінімізації впливу перевтоми на результати.

Послідовність застосування методик була визначена з урахуванням принципу поступового зростання когнітивного навантаження:

1. Опитувальник інтернет-залежності К. Янг (як методика анкетного типу, що не потребує значного інтелектуального напруження).
2. Методика дослідження опосередкованого запам'ятовування А. Леонтьєва.
3. Коректурна проба Бурдона (як методика, що вимагає максимальної концентрації уваги).

Перед початком виконання кожної методики досліджуваним надавалася чітка стандартизована інструкція. За необхідності роз'яснювалися організаційні питання, однак зміст завдань додатково не коментувався з метою збереження валідності процедури.

Загальна тривалість діагностичного обстеження однієї групи становила 45-50 хвилин.

Під час проведення дослідження експериментатор:

- контролював дотримання інструкцій;
- фіксував особливості поведінки учнів;
- відмічав можливі прояви втоми, неуважності або підвищеної тривожності;
- забезпечував однакові умови виконання завдань для всіх учасників.

3. Аналітико-оброблювальний етап

Після завершення збору емпіричних даних було здійснено їх систематизацію, кількісну та якісну обробку.

Кількісна обробка включала:

- підрахунок індивідуальних балів кожного респондента за кожною методикою;
- визначення інтегральних показників;
- розподіл результатів за рівнями (низький, середній, високий);
- обчислення середніх арифметичних показників по вибірці;
- визначення відсоткового співвідношення учнів із різними рівнями вираженості досліджуваних показників.
- Аналіз та обробка результатів за допомогою Н-критерію Краскела-Уолліса

Розподіл результатів за рівнями, як зазначено вище, було обрано через майбутню можливість обрахунку результатів. Усі обрані методики у емпіричному дослідженні мають розподіл результатів по рівнях, що дає змогу оцінити загальні результати та виявити тенденції серед вибірки.

Для коректурної проби Бурдона додатково розраховувалися показники продуктивності та стійкості уваги за встановленою формулою з урахуванням кількості переглянутих символів, часу виконання та кількості допущених помилок.

Для перевірки гіпотези та оцінки статистично значущих відмінностей між трьома групами (за розподілом результатів) було обрано Н-критерій Краскела-Уолліса. Цей непараметричний статистичний метод дозволяє визначити наявність статистично значущих відмінностей між групами, навіть якщо дані не відповідають вимогам нормального розподілу або гомогенності дисперсій[13].

Якісний аналіз передбачав:

- інтерпретацію особливостей когнітивної сфери підлітків;
- аналіз характеру взаємозв'язку між рівнем інтернет-залежності та показниками пам'яті й уваги;
- виявлення можливих тенденцій впливу інтенсивності цифрової активності на особливості соціалізації.

Отримані результати систематизувалися у таблиці для подальшого аналізу в Розділі 3.

Логіка зв'язку з темою дослідження

Організація дослідження дозволила комплексно оцінити:

- рівень залученості підлітків до цифрового середовища;
- особливості їх когнітивного функціонування;
- потенційний вплив надмірного використання Інтернету на процеси уваги та пам'яті як складові соціальної адаптації.

Таким чином, процедура емпіричного дослідження забезпечила отримання надійних даних для подальшого аналізу впливу цифрового середовища на соціалізацію підлітків

Висновки до другого розділу

У другому розділі було обґрунтовано методологічні засади та організацію емпіричного дослідження впливу цифрового середовища на соціалізацію підлітків.

Визначено дизайн дослідження, сформовано вибірку респондентів, до якої увійшли 83 підлітки віком 10-16 років, що навчаються у закладі середньої освіти «Вінницький ліцей Амадея» м. Вінниця. Вибірка включала 51 хлопця та 32 дівчини, що дозволяє здійснювати аналіз отриманих результатів з урахуванням вікових та статевих особливостей.

З метою комплексного вивчення впливу цифрового середовища на особливості соціалізації підлітків було підібрано психодіагностичний інструментарій, який охоплює як особистісні, так і когнітивні параметри.

Для оцінки рівня та особливостей інтернет-залежності використано опитувальник К. Янг, що дозволяє визначити ступінь залученості підлітків до цифрового середовища, наявність труднощів самоконтролю та можливі прояви адиктивної поведінки.

Дослідження когнітивної сфери здійснювалося за допомогою методики опосередкованого запам'ятовування, розробленої О. Леонтьєвим, що дало змогу оцінити рівень розвитку довільної пам'яті та здатність використовувати смислові зв'язки під час запам'ятовування навчального матеріалу.

Для визначення рівня концентрації, стійкості та продуктивності уваги застосовано коректурну пробу Б. Бурдона, яка дозволяє оцінити працездатність та особливості функціонування уваги в умовах монотонної діяльності.

Організація дослідження здійснювалася у три етапи: організаційно-підготовчий, діагностичний та аналітико-оброблювальний. Було забезпечено дотримання етичних принципів, стандартизованість умов проведення та однакову послідовність застосування методик для всіх учасників.

Кількісна обробка результатів включала підрахунок індивідуальних показників, визначення середніх значень по вибірці, розподіл результатів за

рівнями та їх подальшу систематизацію. Якісний аналіз передбачав інтерпретацію отриманих даних у контексті проблеми впливу цифрового середовища на процес соціалізації підлітків.

Таким чином, обраний методологічний підхід та організація емпіричного дослідження забезпечують отримання надійних і валідних даних, що створює підґрунтя для подальшого аналізу результатів та формулювання обґрунтованих висновків у наступному розділі роботи.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ

3.1. Емпіричне дослідження

Після того, як було обрано методики для проведення емпіричного дослідження, його було проведено серед респондентів. Загальна вибірка склала 83 учні. Результати дослідження подано нижче.

Таблиця 3.1.

Відсотковий розподіл впливу цифрового середовища на соціалізацію школярів. (n = 83)

Шкали	Характеристика	Кількість учнів(n)	%
Позитивний вплив	Цифрові ресурси використовуються переважно навчально/творче; гаджети доповнюють навчання, сприяють розвитку навичок критичного мислення та творчості.	24	28.9
Помірний (нейтральний) вплив	Гаджети використовуються і для навчання, і для розваг; ефект змішаний: є як позитивні, так і негативні прояви (періодичне відволікання, але без вираженого погіршення успішності).	33	39.7
Негативний вплив	Переважно розважальне використання: тривалий екранний час, зниження концентрації уваги, часткове відчуження від живих контактів, можливі ознаки цифрового перевантаження.	26	31.4

Проаналізувавши результати, виявлено, що лише близько третини школярів, а саме 28,9% (див. таблиця 3.1.) використовують цифрові технології переважно для навчання або творчості. Для цієї групи цифрове середовище

стимулює пізнавальну активність, розвиток уваги, мислення та навички самоосвіти.

Приблизно 40% (див. таблиця 3.1.) респондентів демонструють помірний рівень впливу цифрового середовища, поєднуючи навчання та розваги. Це дає змішаний ефект: користь від онлайн-ресурсів поєднується з ризиком зниження концентрації та поверхневого запам'ятовування.

У 31,3% (див. таблиця 3.1.) учнів відзначено негативний вплив: надмірне використання гаджетів у розважальних цілях спричиняє перевантаження нервової системи, зниження пізнавальної активності та труднощі у живому спілкуванні.

Отримані дані свідчать, що цифрове середовище суттєво впливає на соціальний розвиток школярів, але не завжди конструктивно. Для покращення ситуації рекомендується формувати цифрову культуру, пояснювати важливість балансу між навчанням і розвагами та залучати педагогів і батьків до розвитку відповідального ставлення до технологій.

Таблиця 3.2.

Розподіл рівнів інтернет-залежності серед школярів
за методикою К. Янг “Опитувальник залежності від інтернету”

(n = 83)

Шкали	Характеристика	К-сть учнів	%
Низький рівень	Учні користуються інтернетом переважно для навчання, спілкування та пошуку інформації. Використання мережі не впливає негативно на успішність, сон або реальні соціальні контакти.	14	16.8
Середній рівень	Учні часто користуються гаджетами для розваг, іноді	41	49.4

	відволікаються від навчання або домашніх обов'язків, можуть втрачати відчуття часу під час онлайн-активності.		
Високий рівень	Спостерігаються виражені ознаки залежності: постійна потреба в інтернеті, роздратування при його відсутності, зниження навчальної мотивації, труднощі у спілкуванні офлайн.	28	33.8

Проаналізувавши результати, видно, що найменша кількість учнів має низький рівень інтернет-залежності (див. таблиця 3.2.). Ці школярі використовують інтернет переважно для навчання та пізнання, вміють контролювати час онлайн і не відчують емоційної прив'язаності до гаджетів, демонструючи сформовані навички саморегуляції.

Близько половини опитаних мають помірний рівень інтернет-залежності. (див. таблиця 3.2.). Вони активно користуються гаджетами для спілкування, ігор та перегляду контенту, але поки ще зберігають здатність контролювати свою поведінку онлайн. Водночас у них спостерігаються зниження концентрації уваги, підвищена втомлюваність та схильність відкладати важливі справи через онлайн-активності.

Приблизно третина учнів має високий рівень інтернет-залежності. (див. таблиця 3.2.). Ці діти емоційно прив'язані до цифрового середовища, проводять більшість вільного часу онлайн та відчують роздратування або тривогу при обмеженні доступу. У них можуть виникати труднощі у живому спілкуванні, порушення сну, зниження навчальної мотивації та когнітивної продуктивності.

Результати свідчать, що цифрове середовище суттєво впливає на соціалізацію школярів. Для зменшення негативних наслідків інтернет-

залежності рекомендується проводити інтерактивні заняття з цифрової грамотності та саморегуляції, а також налагоджувати співпрацю з батьками для формування здорових звичок користування гаджетами.

Таблиця 3.3.

Результат першої серії методики А. Леонтєва
“Опосередковане запам’ятовування” (n = 83)

Клас	Кількість правильних відповідей(мін.-макс.)	Середній бал	Примітки
5	12-18	15.2	Учні в більшості успішно використовують підказки, допускають поодинокі пропуски
6	13-19	16.1	Відтворення інформації стабільне, кілька помилок через поспіх
7	10-17	13.8	Середній рівень, деякі учні потребують додаткових стратегій запам’ятовування
8	14-20	16.7	Найвищі результати, учні добре виділяють ключові елементи
9	8-15	11.5	Маленька група учнів, спостерігаються труднощі з концентрацією
Середній показник по вибірці		14.7	

Проаналізувавши результати, можна побачити, що найбільша кількість учнів демонструє середній рівень запам’ятовування (див. таблиця 3.3.). Більшість з них успішно використовує підказки, відтворюючи інформацію в межах стандартних умов, але іноді допускають помилки або пропуски.

Менше учнів показали високий рівень запам'ятовування (див. таблиця 3.3.). Більшість із них ефективно виділяють ключові елементи інформації та точно відтворюють її за підказками. Невелика частина цієї групи має середній рівень точності або допускає поодинокі помилки.

Найменша кількість учнів показала низький рівень запам'ятовування (див. таблиця 3.3.). Ці учні відтворюють меншу кількість інформації, допускають помилки та пропуски, деяким важко виділити ключові елементи за підказками. Частина учнів із цієї групи демонструє потенціал до покращення через додаткові тренувальні вправи.

Загалом результати першої серії свідчать про середній рівень(середній результат - 14.7) опосередкованого запам'ятовування в класі, при якому більшість учнів здатні запам'ятовувати і відтворювати інформацію за підказками, але потребують розвитку стратегій ефективного запам'ятовування.

Таблиця 3.4.

Результат другої серії методики А. Леонтьєва
“Опосередковане запам'ятовування” (n = 83)

Клас	Кількість правильних відповідей(мін.-макс.)	Середній бал	Примітки
5	6-11	8.4	Рівень опосередкованого запам'ятовування нижчий; учні схильні використовувати просте механічне запам'ятовування, а не логічні зв'язки.
6	7-12	9.1	Спостерігається незначне зниження результатів; частина учнів зберігає принцип опосередкування, але більшість переходить до безпосереднього запам'ятовування

7	8-13	9.8	Рівень середній; діти демонструють часткове розуміння смислових зв'язків, але в нових умовах плутаються в асоціаціях.
8	9-14	10.6	Учні зберігають стратегію запам'ятовування, але продуктивність трохи зменшується через втому та складність завдання.
9	7-13	9.5	Результати середні; спостерігається розбіжність між учнями з високою довірливістю пам'яті й тими, хто спирається на короткочасне запам'ятовування
Середній показник по вибірці		9.5	

Проаналізувавши результати, можна побачити, що загалом у вибірці переважає середній рівень опосередкованого запам'ятовування (середній показник - 9,5, див. таблиця 3.4.). Більшість учнів здатні відтворювати інформацію, проте не завжди ефективно використовують смислові зв'язки, часто спираючись на механічне запам'ятовування.

У 5 класі спостерігається нижчий рівень розвитку опосередкованого запам'ятовування (див. таблиця 3.4.): учні частіше використовують просте заучування без встановлення логічних зв'язків. У 6 класі результати дещо покращуються, однак помітна тенденція до переходу від опосередкованого до безпосереднього запам'ятовування, що свідчить про нестійкість сформованих стратегій.

Учні 7 класу демонструють середній рівень розвитку пам'яті: вони частково розуміють смислові зв'язки, але мають труднощі при застосуванні їх у

нових умовах. У 8 класі спостерігається найвищий середній бал (10,6), що свідчить про більш сформовані навички запам'ятовування, хоча продуктивність дещо знижується через складність завдань і втому. (див. таблиця 3.4.)

У 9 класі результати залишаються на середньому рівні, проте помітна диференціація: частина учнів демонструє високий рівень довільної пам'яті, тоді як інші продовжують спиратися на короткочасне запам'ятовування. (див. таблиця 3.4.)

Загалом результати свідчать про поступовий розвиток опосередкованого запам'ятовування з віком, однак цей процес є нерівномірним і супроводжується коливаннями. Більшість учнів потребує подальшого розвитку навичок встановлення смислових зв'язків та використання більш ефективних стратегій запам'ятовування.

Таблиця 3.5.

Рівні концентрації уваги за методикою
"Коректурна проба" Б. Бурдона (n = 83)

Рівень концентрації уваги	Кількість учнів	% від загальної вибірки	Хар-ка рівня
Високий	17	20.5	Учні демонструють високу стійкість уваги, незначну кількість помилок, рівномірну продуктивність протягом усього часу роботи.
Середній	42	50.6	У більшості учнів увага достатньо розвинена, але спостерігається поступове зниження концентрації та поява незначних помилок у другій половині роботи.
Низький	24	28.9	Учні швидко втомлюються, допускають значну кількість пропусків або

			помилки, проявляють нестійкість уваги та труднощі зосередження.
--	--	--	---

Проаналізувавши отримані результати, можна побачити, що найбільша частка учнів (50,60%) має середній рівень концентрації уваги. Це свідчить про те, що більшість дітей здатні зосереджуватись на завданні, однак їхня увага не є достатньо стійкою впродовж усього часу роботи. Такі учні можуть відволікатися, особливо під кінець виконання завдання, що частково пов'язано з постійним використанням цифрових пристроїв і швидкою зміною стимулів у повсякденному житті. (див. таблиця 3.5.)

Високий рівень концентрації уваги показали лише 17 учнів (20,48%). Це діти, які здатні тримати стійку увагу, швидко перемикаються між елементами завдання та працювати з мінімальною кількістю помилок. Ймовірно, ці учні мають сформовані навички саморегуляції, краще організовані у навчальній діяльності та менше піддаються зовнішнім відволіканням. (див. таблиця 3.5.)

Натомість 24 учні (28,92%) показали низький рівень концентрації уваги. Для них характерна швидка втомлюваність, розсіяність і значна кількість помилок. Такі результати можуть бути зумовлені надмірним використанням гаджетів, низьким рівнем мотивації до навчання або недостатньо сформованими навичками зосередження. З цими дітьми доцільно проводити додаткові вправи на розвиток уваги, самоконтролю та тренування стійкості під час виконання завдань. (див. таблиця 3.5.)

Таблиця 3.6.

Рівні концентрації уваги серед класів
за методикою “Коректурна проба” Б. Бурдона (n = 83)

Клас	К-сть учнів	Рівень концентрації уваги	Кількість правильних відповідей (мін.-макс.)	Середній бал	Висновки

5	17	Середній	6–11	8.4	Учні переважно використовують підказки, допускають поодинокі помилки; концентрація уваги середня.
6	22	Середній	7–12	9.1	Відтворення інформації стабільне, кілька помилок через поспіх; увага середня, більшість учнів фокусовані на завданні.
7	24	Середній/Низький	8–13	9.8	Середній рівень уваги, деякі учні потребують додаткових стратегій запам'ятовування та тренувань уваги.
8	13	Високий/Середній	9–14	10.6	Найкращі результати; учні добре виділяють ключові елементи інформації та підтримують високий рівень концентрації.
9	7	Низький/Середній	7–13	9.5	Найменша група; деякі учні мають труднощі з концентрацією, що впливає на ефективність запам'ятовування.

Середній показник по вибірці	83	—	—	9.5	Загалом середній рівень концентрації уваги з диференціацією між класами; старші класи демонструють кращу увагу та продуктивність.
------------------------------	----	---	---	-----	---

Проаналізувавши результати коректурної проби Бурдона, можна помітити, що близько половини учнів (50,6%) демонструють середній рівень концентрації уваги. Це свідчить про те, що більшість школярів здатні утримувати фокус на завданні, виконувати його стабільно, хоча іноді допускають помилки через неуважність або втому. Для цієї групи увага підтримується на достатньому рівні для виконання навчальних завдань, проте їм іноді складно тривалий час зберігати концентрацію. (див. таблиця 3.6.)

Високий рівень концентрації уваги спостерігається у 20,5% учнів. Для цієї групи характерна здатність довго фокусуватися на завданні, швидко і точно виконувати завдання, ефективно обробляти інформацію та виділяти важливі деталі. Такі учні найменше схильні до помилок і демонструють високий рівень самоконтролю під час виконання завдань. (див. таблиця 3.6.)

Водночас низький рівень концентрації уваги виявлено у 28,9% учнів. Для цієї групи характерні труднощі з утриманням фокусу на завданні, часті помилки та пропуски, перевтома або відволікання на сторонні подразники. Цим учням потрібні додаткові тренування уваги та стратегій контролю концентрації для підвищення ефективності навчання. (див. таблиця 3.6.)

Отримані дані свідчать, що більшість учнів перебуває на середньому рівні концентрації уваги, тоді як високий та низький рівні розподілені приблизно однаково. Це підкреслює необхідність систематичного розвитку навичок

фокусування та уваги для всіх категорій учнів через спеціальні вправи, завдання на концентрацію та контроль над розсіюванням уваги.

3.2. Кількісний та якісний результат обробки даних

Кількісний аналіз

Для перевірки гіпотези про вплив рівня інтернет-залежності на соціалізацію школярів (включаючи концентрацію уваги та опосередковане запам'ятовування) було застосовано непараметричний критерій Краскела-Уолліса (H-критерій).

Незалежною змінною виступав рівень інтернет-залежності за методикою К. Янг (низький, середній, високий), залежними змінними - результати коректурної проби Бурдона та методики опосередкованого запам'ятовування Леонтьєва (перша та друга серія). Критерій дозволяє визначити статистично значущі відмінності між групами за когнітивними показниками.

Таблиця 3.7.

Таблиця результатів для критерію Краскера-Уолліса
(H - критерій)

Група інтернет-залежності	К-сть учнів	Середній бал Бурдон	Середній бал Леонтьєв 1 серія	Середній бал Леонтьєв 2 серія	Примітки висновки /
Низький	14	16,2	16,0	10,2	Найкращі результати уваги та пам'яті; стабільне опосередковане запам'ятовування
Середній	41	14,5	14,7	9,5	Середній рівень продуктивності; частина учнів відчуває труднощі у концентрації
Високий	28	12,8	12,3	8,9	Найнижчі результати; труднощі з концентрацією уваги та опосередкованим запам'ятовуванням
Показник		Статистика		Значення	

Критерій Краскела-Уолліса	χ^2	2.2
Рівень значущості	p	0,32

Розподілення учнів за рівнями я обґрунтував наступним чином:

Низький рівень (14 учнів): контрольоване використання інтернету, висока концентрація уваги, стабільне опосередковане запам'ятовування.

Середній рівень (41 учень): змішане використання гаджетів для навчання та розваг, помірне зниження концентрації уваги, часткові труднощі з самоконтролем у мережі.

Високий рівень (28 учнів): переважно розважальне користування інтернетом, емоційна залежність, зниження когнітивної продуктивності та труднощі у концентрації уваги.

За допомогою Н-критерія (Значення $H = 2.2$, $p = 0.32$) ми бачимо, що рівень значущості на рівні $p \leq 0.05$ з показником $p = 0.32$ не підтвердився. Згідно критерію Краскела-Уолліса нульова гіпотеза не була відхилена, та ми можемо зробити висновки про те, що інтернет-середовище повноцінно не впливає на соціалізацію підлітків. Гіпотеза не була підтверджена.

Якісний аналіз

Попри відсутність статистичної значущості, аналіз середніх значень дозволяє простежити певну тенденцію до зниження показників при зростанні рівня залежності:

Концентрація уваги (тест Бурдона): Учні з низьким рівнем залежності демонструють найвищий середній бал (16,2), що відповідає високому рівню концентрації. У групі з високою залежністю цей показник знижується до 12,8. Це може вказувати на те, що надмірне перебування в мережі потенційно сприяє розпорошеності уваги, проте цей вплив не є критичним для всієї вибірки.

Опосередковане запам'ятовування (тест Леонтьєва): У 1-й серії (встановлення зв'язків) спостерігається аналогічний спад: від 16,0 (низька залежність) до 12,3 (висока).

У 2-й серії (відстрочене відтворення) різниця між групами є найменш вираженою (10,2 проти 8,9).

Таким чином, хоча кількісний аналіз за допомогою критерію Краскела-Уолліса не дозволив відхилити нульову гіпотезу, якісний огляд середніх значень вказує на помірну негативну динаміку когнітивної продуктивності при посиленні ознак інтернет-залежності. Це дає підстави стверджувати, що інтернет-залежність виступає не як прямий деструктор когнітивних процесів, а як фактор ризику, що потребує подальшого вивчення на більших вибірках або з урахуванням якісних характеристик контенту, який споживають учні.

Практична значущість результатів

Отримані дані демонструють тенденцію до зниження концентрації уваги та опосередкованого запам'ятовування при підвищенні рівня інтернет-залежності. Це вказує на те, що навіть за відсутності статистично значущого ефекту цифрове середовище може виступати фактором ризику для когнітивної продуктивності школярів. Результати підкреслюють важливість формування навичок саморегуляції та відповідального користування інтернетом у навчальному процесі.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі було проведено емпіричне дослідження впливу цифрового середовища та рівнів інтернет-залежності на когнітивну сферу та соціалізацію школярів ($n = 83$). На основі кількісного та якісного аналізу отриманих даних було зроблено наступні висновки:

1. Характеристика впливу цифрового середовища та поширеність інтернет-залежності.

Аналіз результатів показав, що цифрове середовище є невід'ємною частиною життя сучасної учнівської молоді, проте лише 28,9% респондентів використовують його конструктивно (з навчальною чи творчою метою). Найбільша група учнів (39,7%) демонструє помірний (нейтральний) вплив гаджетів, тоді як 31,4% школярів перебувають під негативним впливом, що проявляється у зниженні концентрації уваги та частковому відчуженні від живого спілкування.

Діагностика за методикою К. Янг підтвердила ці тенденції: високий рівень інтернет-залежності виявлено у 33,8% учнів, а середній - у 49,4%. Це свідчить про те, що переважна більшість школярів перебуває в зоні ризику формування адиктивної поведінки, що супроводжується втратою відчуття часу в мережі та зниженням навчальної мотивації.

2. Стан розвитку когнітивних процесів (уваги та пам'яті).

Дослідження когнітивної сфери виявило переважання середніх показників по всій вибірці:

За методикою Б. Бурдона, понад 50% учнів мають середній рівень концентрації уваги. При цьому спостерігається тенденція до швидкої втомлюваності та зниження продуктивності в другій половині роботи, що може бути наслідком звички до швидкої зміни стимулів у цифровому просторі.

Результати методики А. Леонтьєва продемонстрували, що учні загалом володіють навичками опосередкованого запам'ятовування (середній бал - 14,7 у першій серії), проте у другій серії показники суттєво знижуються (до 9,5), що

вказує на недостатню стійкість логічних зв'язків та схильність до механічного заучування замість смислового.

3. Результати перевірки статистичної гіпотези.

Для визначення зв'язку між інтернет-залежністю та когнітивними показниками було застосовано критерій Краскела-Уолліса. Отримані результати ($H = 2,2$; $p = 0,32$) вказують на те, що статистично значущих відмінностей між групами з різним рівнем залежності не виявлено. Отже, нульова гіпотеза не була відхилена, а припущення про прямий деструктивний вплив інтернет-залежності на когнітивні параметри в межах даної вибірки не підтвердилося.

4. Якісна інтерпретація та психологічний зміст результатів.

Попри відсутність статистичної значущості, якісний аналіз середніх значень дозволяє виявити чітку тенденцію: з підвищенням рівня інтернет-залежності середні бали за тестами уваги та пам'яті поступово знижуються. Наприклад, показник концентрації уваги падає з 16,2 (низька залежність) до 12,8 (висока залежність).

Відсутність математично підтвердженого зв'язку може свідчити про дію компенсаторних механізмів психіки сучасних підлітків або про те, що інтернет-залежність на даному етапі більше впливає на емоційно-вольову та комунікативну сфери, ніж на базові когнітивні процеси. Цифрове середовище виступає не як прямий фактор інтелектуального зниження, а як фоновий фактор ризику, що створює передумови для зниження академічної успішності через розсіяність уваги та перевтому.

Таким чином, результати дослідження підкреслюють необхідність впровадження програм із формування цифрової гігієни та розвитку навичок саморегуляції, оскільки тенденція до погіршення когнітивних показників у залежних учнів є очевидною, навіть якщо вона ще не досягла рівня статистичної критичності.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати проведеного теоретичного та емпіричного дослідження, можна стверджувати, що соціалізація школярів у сучасних умовах є складним, багатовимірним і динамічним процесом, який зазнає суттєвих трансформацій під впливом цифрового середовища. Якщо раніше провідними агентами соціалізації виступали сім'я, школа та безпосереднє оточення однолітків, то сьогодні до них повноцінно долучається цифровий простір, який не лише доповнює, а в окремих випадках і заміщує традиційні форми соціальної взаємодії. У цьому контексті соціалізація набуває гібридного характеру, поєднуючи реальні та віртуальні форми взаємодії, що змінює як зміст, так і механізми формування особистості підлітка.

Цифрове середовище виступає універсальним соціалізуючим чинником, який охоплює різні рівні впливу - від глобального до індивідуального. Воно формує нові соціальні норми, моделі поведінки, комунікативні практики та навіть ціннісні орієнтації. Підлітки, перебуваючи у цифровому просторі, не лише споживають інформацію, але й активно взаємодіють, створюють контент, формують соціальні зв'язки та конструюють власну ідентичність. Таким чином, цифрове середовище стає простором соціального досвіду, у межах якого відбувається становлення особистості.

Водночас специфіка соціалізації підлітків у цифрову епоху полягає у суперечливості цього процесу. З одного боку, цифрові технології значно розширюють можливості для розвитку, забезпечуючи доступ до знань, нових форм навчання, різноманітних соціальних груп та культурних контекстів. Вони сприяють розвитку навичок самостійного пошуку інформації, критичного мислення, креативності та комунікативної активності. Підлітки отримують можливість реалізовувати себе у різних видах діяльності, брати участь у соціальних ініціативах, формувати власну позицію щодо суспільних явищ.

З іншого боку, надмірна залученість до цифрового середовища створює низку ризиків, пов'язаних із порушенням балансу між реальним і віртуальним життям. Віртуалізація спілкування може призводити до зниження якості міжособистісних контактів, втрати навичок живої комунікації, формування залежності від соціального схвалення та зовнішньої оцінки. Особливої актуальності набуває проблема соціального порівняння, коли підлітки орієнтуються на ідеалізовані образи, представлені в соціальних мережах, що може негативно впливати на їх самооцінку та емоційний стан. Таким чином, цифрове середовище одночасно виступає як ресурс розвитку і як потенційний фактор дестабілізації особистості.

Проведене емпіричне дослідження дозволило конкретизувати ці теоретичні положення та виявити реальні тенденції впливу цифрового середовища на соціалізацію школярів. Отримані результати свідчать, що лише частина підлітків використовує цифрові технології конструктивно — з навчальною або творчою метою. Значна ж частина демонструє змішаний характер використання, поєднуючи корисні та розважальні активності, що формує неоднозначний вплив на їх розвиток. Водночас третина учнів перебуває під переважно негативним впливом цифрового середовища, що проявляється у зниженні концентрації уваги, підвищеній втомлюваності та певному відчуженні від реального спілкування.

Аналіз рівнів інтернет-залежності показав, що більшість підлітків знаходиться у зоні потенційного ризику. Високий рівень залежності супроводжується емоційною прив'язаністю до цифрового середовища, труднощами у самоконтролі, зниженням навчальної мотивації та погіршенням якості соціальної взаємодії. Це свідчить про те, що проблема цифрової залежності має не лише поведінковий, але й соціально-психологічний характер, впливаючи на різні аспекти розвитку особистості.

Дослідження когнітивної сфери підлітків дозволило встановити, що загалом у вибірці переважає середній рівень розвитку уваги та пам'яті. Більшість учнів здатні виконувати навчальні завдання, однак їхня концентрація є нестійкою, а ефективність запам'ятовування залежить від умов виконання завдань. Особливо показовим є зниження результатів у другій серії методики опосередкованого запам'ятовування, що свідчить про недостатню сформованість довільних стратегій пам'яті та схильність до механічного заучування.

Важливим результатом є виявлена тенденція до зниження когнітивних показників у групах із вищим рівнем інтернет-залежності. Хоча статистично значущого зв'язку між змінними встановлено не було, сам факт поступового зниження середніх показників свідчить про наявність певної залежності на рівні тенденцій. Це дозволяє зробити висновок, що цифрове середовище не є прямим детермінантом когнітивних порушень, однак може виступати фактором, який опосередковано впливає на їх розвиток через зміну стилю мислення, режиму діяльності та характеру уваги.

Отримані результати також підтверджують, що вплив цифрового середовища значною мірою залежить від індивідуальних особливостей підлітків, рівня їх саморегуляції та сформованості критичного мислення. Одні й ті ж цифрові ресурси можуть мати як позитивний, так і негативний ефект залежно від способу їх використання. Це підкреслює необхідність формування у підлітків не лише технічних навичок користування технологіями, а й психологічної готовності до їх усвідомленого використання.

Особливого значення набуває роль дорослих — батьків і педагогів — у процесі соціалізації підлітків у цифровому середовищі. Вони повинні виступати не лише контролюючими, але й підтримуючими суб'єктами, які допомагають підліткам орієнтуватися в інформаційному просторі, формувати критичне ставлення до контенту та розвивати навички саморегуляції. Ефективна

взаємодія між школою та сім'єю є важливою умовою гармонійного розвитку особистості в умовах цифровізації.

З практичної точки зору результати дослідження свідчать про необхідність впровадження системної роботи, спрямованої на оптимізацію процесу соціалізації підлітків. Доцільним є розроблення та впровадження програм цифрової грамотності, які включають формування навичок безпечного та відповідального користування інтернетом, розвиток критичного мислення, управління часом і самоконтролю. Важливим напрямом є також розвиток когнітивних функцій через спеціальні вправи на увагу, пам'ять та мислення.

Крім того, необхідно створювати умови для активного залучення підлітків до офлайн-взаємодії - участі у гуртках, спортивних секціях, громадських ініціативах, що сприяє розвитку соціальних навичок, емоційної компетентності та відчуття приналежності до соціальної групи. Баланс між онлайн- та офлайн-активністю є ключовою умовою гармонійної соціалізації.

Таким чином, цифрове середовище виступає потужним і невід'ємним чинником соціалізації сучасних підлітків, який має амбівалентний характер впливу. Воно відкриває широкі можливості для розвитку, але водночас створює нові виклики, пов'язані з формуванням залежної поведінки, зміною характеру мислення та соціальної взаємодії. Ефективність соціалізації в цих умовах визначається здатністю підлітка до усвідомленого використання цифрових ресурсів, рівнем сформованості його особистісних якостей та наявністю підтримки з боку соціального оточення.

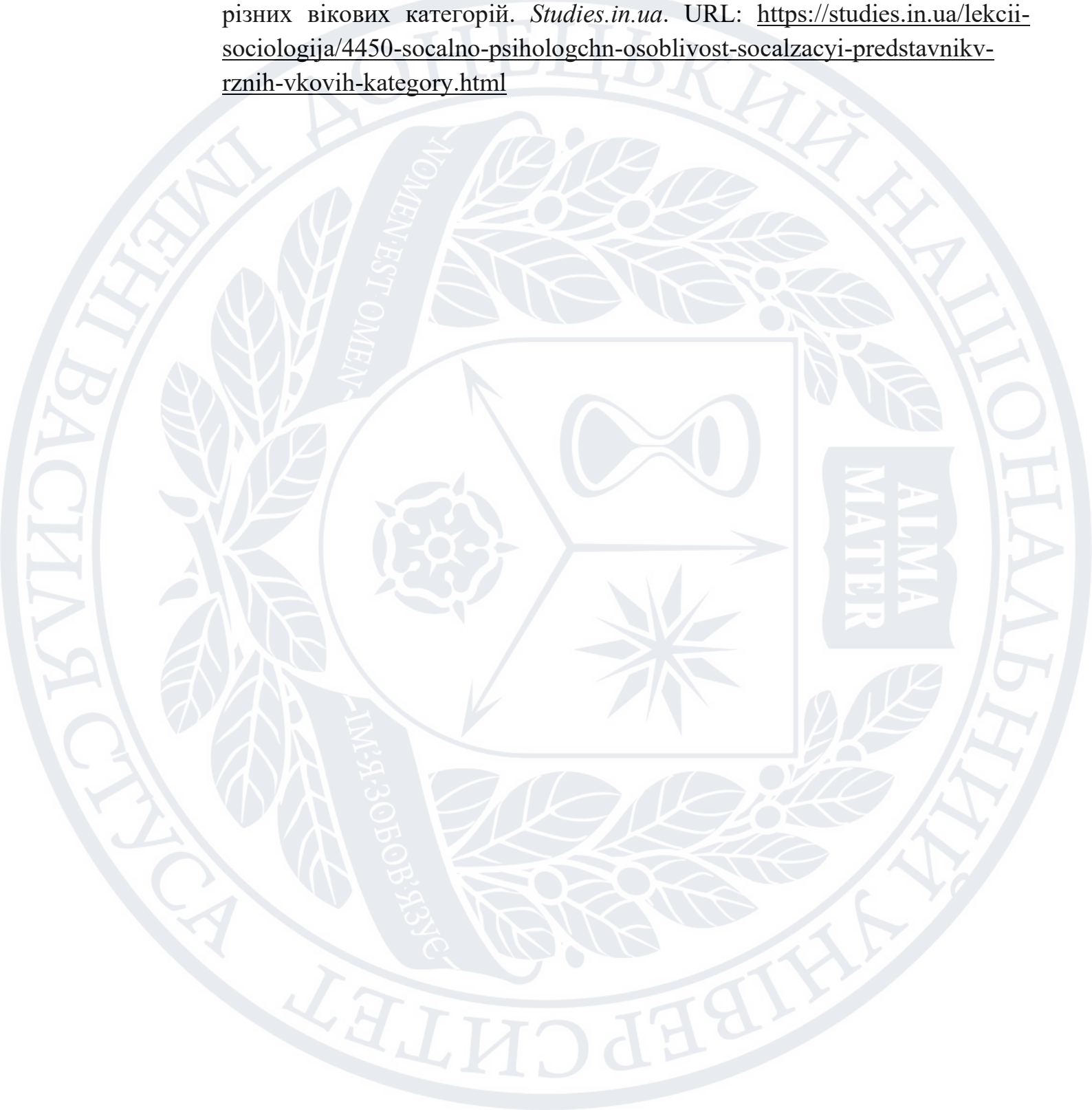
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандура А. Теорія соціального наочіння. Englewood Cliggs, NJ: Prentice-Hall, 1977. 247р.
2. Бездверна-Хомерікі О. А. Педагогічні умови гуманістичного виховання підлітків у сфері культурно-дозвільної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. К., 1997. 216 с.
3. Бучма В. В. Соціалізація підлітків в умовах інформаційного простору. *Практики інформатизації суспільства*. 2019. Т. 42, № 1. С. 141–143.
4. Виготський Л. С. Мислення і мовлення. En R.W. Rieber & A. S. Carton (Eds.), *The collected Works of L. S. Vygotsky, Volume 1: Problems of general psychology*. New York: Plenum, 1987. 362 с.
5. Виготський Л. С. Педагогічна психологія. En R.W. Rieber & A. S. Carton (Eds.), *The collected Works of L. S. Vygotsky, Volume 1: Problems of general psychology*. New York: Plenum, 1991. 480 с.
6. Вплив цифрового стилю життя на соціально-психологічну адаптацію молоді / А. В. Грекова та ін. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2025. № 1. С. 6–11. URL: <https://doi.org/10.11603/1681-2786.2025.1.15334>.
7. Давиденко К. Інтернет-залежність: тест, поширеність та супутня психопатологія. *Український медичний Часопис*. 2019. URL: <https://umj.com.ua/uk/novyna-160556-internet-zalezhnist-test-poshirenist-ta-suputnya-psihopatologiya>.
8. Еріксон Е. Ідентичність: юність та криза. New York: W. W. Norton & Company, 1968. 336р.
9. ЖДУ. Дослідження опосередкованого запам'ятовування. *StudFiles*. URL: <https://studfile.net/preview/5263783/page:9/> (дата звернення: 08.04.2026).
10. ЗНУ. Соціальна адаптація дітей та підлітків як процес становлення особистості у взаємодії з оточенням. *StudFiles*. URL: <https://studfile.net/preview/9352621/page:3/>.
11. Ковальова А. П. Вплив цифрового середовища на формування ідентичності підлітків у процесі кіберсоціалізації. *Особистість та суспільство в цифрову еру: психологічний вимір* : міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 16 квіт. 2025 р. Одеса, 2025. С. 82–85.
12. Кон І. С. В пошуках себе: особистість та її самосвідомість. К. : Слово, 2014. 355 с.
13. ЛНУ. Критерій Краскела-Уолліса. URL: <https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Kraskela-Uolisa.pdf>.

14. Лукашевич Н. П. Соціологія виховання : Курс лекцій. К. : МАУП, 2016. 180 с.
15. Лялюк Г. М. Психологічні особливості соціалізації підлітків в умовах родинної депривації : автореф. І-Ф., 2007. 20 с.
16. Майерс Д. Соціальна психологія. New York: McGraw-Hill, 1983. 688 с.
17. Москаленко В. В. Соціалізація особистості. К. : Вища шк., 2016. 200 с.
18. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціально-психологічні проблеми соціалізації особистості. соціальна психологія: навч. посібник. К. : Академвидав, 2023. 323 с.
19. Панагушина О. Є. Особливості соціалізації підлітків в умовах впливу молодіжних організацій. *Збірник наукових праць "Педагогічні науки"*. 2007. Т. 5, № 1. С. 391–394.
20. Перший астрологічний. Інструменти і агенти соціалізації. *Перший астрологічний*. 2019. Т. 1, № 33. С. 1. URL: <https://vcf.vn.ua/pitannya-33-instrumenti-i-agenti-socializacii/>.
21. Перший український сайт ждя батьків та дитячих психологів. Коректурна проба Бурдона. *Дитячий психолог*. URL: <https://dytpsycholog.com/2015/04/16/коректурна-проба/>.
22. Романенкова О. Ю. Психологічні аспекти впливу соціальних мережна формування самооцінки підлітків. *Ментальне здоров'я*. 2025. № 3. С. 82–85. URL: <https://journals.oneu.od.ua/index.php/mh/article/view/94/91>.
23. Романовський А. Г. Соціалізація особистості : Навч-метод. посіб. Х. : НТУХПІ, 2022. 52 с.
24. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
25. Слюсаренко Н. В., Панагушина О. Є. Організаційно-педагогічні основи соціалізації підлітків у молодіжних організаціях : Навч. посіб. Х. : Айлант, 2006. 146 с.
26. Соціалізація особистості - Концепція та природа соціалізації. *ІМІО*. URL: <https://imio.com.ua/socializaciya-osobistosti-koncepciya-ta-priroda-socializacii/>.
27. Тест на інтернет-залежність кімберлі янг (internet addiction test). *EzTests.xyz*. URL: https://www.eztests.xyz/tests/personality_iat/.
28. Тузенко О. А. Теорія соціального навчіння Альберта Бандури. *StudFiles*. URL: <https://studfile.net/preview/10873895/page:4/>.
29. Хьєлл Л., Зіглер Д. Теорія особистості. К. : Мова, 2021. 608 с.
30. Циба В. Т. Соціологія особистості: системний підхід (соціальнопсихологічний аналіз). Навч. посіб. К.: МАУП, 2020. 152 с.

31. ЧДТУ. Виникнення та розвиток соціальних мереж як комунікативного каналу. *StudFiles*. URL: <https://studfile.net/preview/12244508/page:2/>.
32. Bandura A. Social foundations of thought and action. New Jersey : Stanford University, 1986. 617 p.
33. Franzoi S. L. Social psychology. Redding : BVT Publishing, 2012. 626 p.
34. Handbook of personality: theory and research / ed. by L. A. Pervin, O. P. John, R. W. Robins. New York : The Guilford Press, 2020. 738 p.
35. “I could do almost nothing without digital technology”: a qualitative exploration of adolescents’ perception of the risks and challenges of digital technology / L. Bitto Urbanova et al. *Frontiers in psychology*. 2023. Vol. 14. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1237452>.
36. Internet paradox: a social technology that reduces social involvement and psychological well-being? / R. Kraut et al. *American psychologist*. 1998. Vol. 53, no. 9. P. 1017–1031. URL: <https://doi.org/10.1037/0003-066x.53.9.1017>.
37. Kelly P. Youth at risk: processes of individualisation and responsabilisation in the risk society. 22nd ed. Ipswich : Discourse Stud. Cultural Poli, 2001. 33 p.
38. Liu C., Ang R. P., Lwin M. O. Influences of narcissism and parental mediation on adolescents' textual and visual personal information disclosure in Facebook. *Comput. human behav.* 2016. No. 58. P. 82–88.
39. Liu Q., Lin Y. Smartphone addiction: concept, measurement, and influencing factors. *Chin. J. clin. psychol.* 2017. Vol. 1, no. 25. P. 82–87.
40. Livingstone S., Helsper E. Balancing opportunities and risks in teenagers’ use of the internet: the role of online skills and internet self-efficacy. *New media & society*. 2009. Vol. 12, no. 2. P. 309–329. URL: <https://doi.org/10.1177/1461444809342697>
41. Livingstone S., Helsper E. J. Parental mediation of children's internet use. *Journal of broadcasting & electronic media*. 2008. Vol. 52, no. 4. P. 581–599. URL: <https://doi.org/10.1080/08838150802437396>.
42. McLeod S. Albert bandura's social learning theory in psychology. *Simply Psychology*. URL: <https://www.simplypsychology.org/bandura.html>.
43. Przepiorka A., Blachnio A., Cudo A. The role of depression, personality, and future time perspective in internet addiction in adolescents and emerging adults. *Psychiatry research*. 2019. Vol. 272. P. 340–348. URL: <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2018.12.086>.
44. Shan L., Hong Y., Huang Y. Study on the influence mechanism of internet risks on the development risks of Chinese adolescents: the mediating role of digital dependence and the moderating role of digital skills. *Frontiers in psychology*. 2025. Vol. 1, no. 1. P. 1–5.

45. Sprinthall R. C., Sprinthall N. A., Oja S. N. Educational Psychology: a developmental approach. 5th ed. New York : McGraw Hill, 2020. 668 p.
46. Studies. Соціально-психологічні особливості соціалізації представників різних вікових категорій. *Studies.in.ua*. URL: <https://studies.in.ua/lekcii-sociologija/4450-socalno-psihologchn-osoblivost-socalzacyi-predstavnikov-rznih-vkovih-kategory.html>

ДОДАТКИ

1. Тест на визначення рівня інтернет-залежності К. Янг

Мета: Визначити рівень сформованості інтернет-залежності серед учнів та проаналізувати вплив інтенсивності користування інтернетом на їхній когнітивний розвиток і соціальну активність.

Основний матеріал: Опитувальник складається з 40 запитань. На запитання досліджуваний має 5 варіантів на відповідь, перелік відповідей виглядає наступним чином:

1 - ніколи; 2 - рідко; 3 - регулярно; 4 - часто; 5 - постійно.

Після того як усі респонденти закінчили виконання завдання, підраховується загальний середній бал та окремий бал кожного респондента.

Інструкція: Дана методика призначена для оцінки ступеня залежності від використання Інтернету та визначення особливостей вашої поведінки у цифровому середовищі. Опитувальник дозволяє виявити, наскільки часто ви користуєтесь Інтернетом, як це впливає на ваше навчання, спілкування та емоційний стан.

Ознайомтеся уважно з кожним твердженням і виберіть варіант відповіді, який найточніше відображає вашу поведінку:

Якщо ви повністю погоджуєтесь із твердженням, то напишіть цифру “5”, якщо погоджуєтесь, напишіть цифру “4”. Якщо вам важко відповісти на це твердження, то напишіть цифру “3”. Якщо ви не погоджуєтесь із твердженням, напишіть цифру “2”, та якщо ви повністю не погоджуєтесь із твердженням, напишіть цифру “1”.

Інтерпретація результатів:

0-79 балів - низький рівень інтернет-залежності.

Використання Інтернету є контрольованим. Учень користується мережею переважно з навчальною чи комунікативною метою. Інтернет не впливає негативно на навчальну діяльність, емоційний стан чи соціальні контакти.

80-129 балів - середній рівень інтернет-залежності.

Спостерігається підвищена зацікавленість Інтернетом, іноді - труднощі з контролем часу онлайн. Може проявлятися незначне відволікання від навчання або зниження активності в офлайн-спілкуванні. Рекомендується формування навичок цифрової саморегуляції.

130-200 балів - високий рівень інтернет-залежності.

Інтернет відіграє провідну роль у житті учня. Можливе погіршення навчальної мотивації, труднощі в реальній комунікації, емоційна залежність від онлайн-активності. Необхідне індивідуальне психологічне консультування та педагогічна підтримка.

2. Методика опосередкованого запам'ятовування А. Леонт'єва

Мета: Визначити рівень розвитку опосередкованого запам'ятовування в учнів, тобто здатність використовувати додаткові логічні або смислові засоби (асоціації, образи, зв'язки) для кращого запам'ятовування навчального матеріалу.

Основний матеріал: Опитувальник складається з 2 серій і проводиться з респондентами одночасно. Перша серія має завдання визначення обсягу пам'яті досліджуваних при запам'ятовуванні словесного матеріалу без попередньо заданої системи зв'язків. Друга серія має завдання визначення обсягу пам'яті досліджуваних при запам'ятовуванні словесного матеріалу з попередньої заданою системою зв'язків слів.

У досліді використовується класичний метод утримування членів ряду. Експериментальний матеріал включає 20 не пов'язаних між собою простих слів, які складаються з 4-6 букв. Перед досліджуванним ставиться завдання запам'ятати запропоновані слова і за командою відтворити їх на папері для записів. Експериментатор має читати слова чітко і швидко з паузами 2 с. Через 10 с. після закінчення читання слів досліджуваному пропонується відтворити вголос або записати на папері запам'ятовані слова з будь-якою послідовністю.

Експериментатор відмічає в про-колі правильно відтворені слова. Допущені помилки у відтворенні слів фіксуються в примітці.

Інструкція до першої серії: Я буду читати Вам ряди слів, слухайте уважно і спробуйте запам'ятати їх. Коли я закінчу читати слова і скажу: "Говоріть!", назвіть ті слова, які Ви запам'ятали в тій послідовності, в якій вони Вам пригадуються. Увага! Починаємо!

Слова для запам'ятовування в першій серії:

1. Риба 6. Зуби 11. Білка 16. Земля
2. Гиря 7. Вогонь 12. Пісок 17. Вовк
3. Хліб 8. Цегла 13. Влада 18. Завод
4. Нога 9. Бант 14. Вікно 19. Лілія
5. Сіно 10. Стіна 15. Ручка 20. Пиріг

Після закінчення серії досліджуваний робить словес-ний звіт про те, яким способом він намагався запам'ята-ти слово. Цей звіт та спостереження експериментатора записують у протокол.

Завданням другої серії є визначення обсягу пам'яті досліджуваного під час запам'ятовування словесного матері-алу із заздалегідь заданою системою смислових зв'язків.

У досліді використовують метод утримування пар слів. Так, як і в першій серії, слова складаються з 4-6 букв. Досліджуваному дається завдання прослухати пари слів і запам'ятати друге слово кожної пари. Інтервал зачиту-вання експериментатором пар слів - 2 с. Після закін-чення читання наведених далі пар слів для запам'ятову-вання експериментатор через 10 с знову зачитує перше слово кожної пари, а досліджуваному пропонує пригадати друге слово цих пар. У протоколі другої серії відмічають пра-вильно виділені слова, причому помилкові фіксують у примітці.

Інструкція до другої серії: "Я назву Вам пари слів. Слухайте мене уважно і намагайтеся запам'ятати друге слово кожної пари. Коли я закінчу читати ці пари, то буду знову читати перші слова, а Ви у відповідь на назване перше слово

відповідайте другим словом пари, яке Ви запам'ятали. Увага! Приготуйтеся слухати і запам'ятовувати!"

Слова для запам'ятовування в другій серії:

1. Курка - яйце 11. Перо - папір
2. Кава - чашка 12. Закон - декрет
3. Стіл - стілець 13. Грам - міра
4. Земля - трава 14. Сонце - літо
5. Ложка - їжа 15. Дерево - листок
6. Ключ - замок 16. Голос - радіо
7. Зима - сніг 17. Очі - книжка
8. Корова - молоко 18. Машина - дорога
9. Вино - склянка 19. Річка - берег
10. Піч - дрова 20. Місяць – ракета

Після закінчення дослідів експериментатор записує в протокол словесний звіт досліджуваного та свої спостереження про особливості запам'ятовування слів.

Інтерпретація результатів: Результати методики аналізувалися у груповому форматі, що дало змогу оцінити загальний рівень розвитку опосередкованого запам'ятовування у класному колективі. Для кожного учня підраховувалася кількість правильно відтворених пар слів, після чого обчислювався середній показник по класу.

На основі середнього балу визначено три рівні розвитку опосередкованого запам'ятовування:

- Високий рівень (8-10 правильних пар у середньому по класу) - учні вміють ефективно використовувати логічні та смислові зв'язки для запам'ятовування матеріалу; переважає розвинене асоціативне мислення, сформовані прийоми мнемічної діяльності.

- Середній рівень (5-7 правильних пар) - учні частково застосовують логічні зв'язки, але не завжди усвідомлено; спостерігається потреба у розвитку навичок осмисленого запам'ятовування.
- Низький рівень (до 4 правильних пар у середньому) - запам'ятовування переважно механічне; учні рідко використовують асоціації чи опосередковані образи, що може свідчити про недостатню сформованість пізнавальних стратегій.

3. Коректурна проба Бурдона

Мета: Визначити рівень концентрації, стійкості та розподілу уваги учнів; оцінити швидкість і точність виконання завдань, що відображають працездатність та рівень втомлюваності під час виконання монотонної діяльності.

Основний матеріал: Для проведення методики використовується бланк із випадково розташованими літерами (або цифрами) у 20-25 рядках по 30-40 символів у кожному рядку. Також потрібен секундомір або таймер для фіксації часу (зазвичай 5-10 хвилин). Учням пропонується знайти та закреслити певні букви (наприклад, «а» і «о») або їх комбінації (наприклад, «ам»), що дозволяє оцінити рівень концентрації, швидкість і точність роботи.

Інструкція: “Перед вами аркуш із випадково розташованими літерами.

Ваше завдання - уважно переглядати рядки та закреслювати кожну букву «а» та «о», яку ви побачите. Працюйте швидко, але не поспішайте настільки, щоб робити помилки.

Після сигналу «Почали» починайте роботу. Через кожну хвилину експериментатор подає сигнал, після якого потрібно поставити вертикальну риску біля того місця, де ви зупинилися на момент сигналу, і продовжити роботу далі. Завдання виконується протягом 5 хвилин. Намагайтеся не відволікатися і зосередитися на роботі.”

Обробка результатів: При обробці й оцінці результатів визначається кількість предметів на малюнку, переглянутих дитиною протягом 2,5 хв, тобто за весь час виконання завдання, а також окремо за кожен 30-секундний інтервал. Отримані дані вносяться в формулу, за якою визначається загальний показник рівня розвиненості у дитини одночасно двох властивостей уваги: продуктивності і стійкості:

$$S = (0.5 * N - 2.8 * n) / t$$

де S - показник продуктивності і стійкості уваги;

N - кількість зображень предметів, переглянутих дитиною за час роботи;

t - час роботи;

n - кількість помилок, допущених за час роботи. Помилками вважаються пропущені потрібні або закреслені непотрібні зображення.

У підсумку кількісної обробки психодіагностичних даних визначаються за наведеною вище формулою шість показників, один - для всього часу роботи над методикою (2,5 хв), а решта - для кожного 30-секундного інтервалу. Відповідно, змінна t в методиці буде приймати значення 150 і 30.

Висновки про рівень розвитку:

- 10 балів - продуктивність уваги дуже висока, стійкість уваги дуже висока.
- 8-9 балів - продуктивність уваги висока, стійкість уваги висока.
- 4-7 балів - продуктивність уваги середня, стійкість уваги середня.
- 2-3 бали - продуктивність уваги низька, стійкість уваги низька.
- 0-1 бал - продуктивність уваги дуже низька, стійкість уваги дуже низька.